

Ministre i modvind

30. NOVEMBER 2009

Somme tider opstår der mistanke om fejl i forvaltningen af de forskellige love. Mistanken kan f.eks. være rettet mod embedsmænd eller ministre og afhængigt af, hvor alvorlig mistanken er, findes der forskellige muligheder for at få undersøgt forholdene. Hvis det konstateres, at der er begået fejl, strækker sanktionsmulighederne sig fra tildeling af "næser" til rigsretssager.

Undersøgelseskommissioner

Justitsministeren kan nedsætte en undersøgelseskommission, enten på eget initiativ, eller fordi Folketinget har besluttet det. Ministeren udpeger de personer, der skal være medlem af kommissionen. Ministeren fastlægger også de forhold, som kommissionen skal undersøge - det såkaldte kommissorium - men hvis initiativet til undersøgelseskommissionen stammer fra Folketinget, spiller Folketinget også en aktiv rolle i at formulere kommissoriet.

En undersøgelseskommission har ikke dømmende myndighed og kan derfor ikke afsige domme over nogen af de berørte embedsmænd. Den vigtigste opgave er derimod at undersøge og klarlægge et bestemt hændelsesforløb.

Kommissionens arbejde slutter med en såkaldt beretning. Det er regeringen, der bestemmer, om der på baggrund af beretningen er embedsmænd, som skal drages til ansvar. Det kan f.eks. ske ved at rejse en tjenestemandssag mod en eller flere af de involverede personer. Drejer det sig om ministres forhold, er det Folketinget, der beslutter, hvordan der skal følges op på beretningen.

Siden loven om undersøgelseskommissioner trådte i kraft, er der nedsat tre undersøgelseskommissioner, nemlig undersøgelseskommissionen i Farumsagen (nedsat i august 2003), undersøgelseskommissionen i Dan Lyngesagen (nedsat i september 2003) og undersøgelseskommissionen i skattefradragssagen (nedsat i marts 2004).

"Næse", regeringsændring - eller valg

Hvis Folketinget - eller et flertal i Tinget - mener, at en minister har handlet forkert, kan Folketinget vedtage en beslutning, som kritiserer ministerens handling. Det er en sådan kritik, der ofte i pressen omtales som en "næse". Hvis kritikken er alvorlig, kan den munde ud i en beslutning, der udtrykker mistillid til ministeren; typisk sker det i form af et forslag til folketingsvedtagelse.

En minister kan ikke blive siddende, efter at Folketinget har udtalt sin mistillid til vedkommende. I praksis har Folketinget dog aldrig udtalt mistillid til en enkelt minister. Hvis det trækker op til en mistillidserklæring fra Folketinget, vil ministeren selv vælge at træde tilbage, eventuelt efter en henstilling fra statsministeren, men regeringen kan også gøre sagen til et kabinetsspørgsmål; det vil sige, at regeringen tilkendegiver, at en mistillidserklæring til ministeren vil blive opfattet som et udtryk for mistillid til regeringen i sin helhed.

Møderne i en undersøgelseskommission er som udgangspunkt offentlige, men kommissionen kan bestemme, at møderne skal foregå for lukkede døre, f.eks. for at beskytte nogle mod unødvendig krænkelse.

Når Folketinget beslutter at kritisere en ministers handling, kalder man det i daglig tale for at tildele en "næse".

Hvis et flertal i Folketinget udtaler sin mistillid til statsministeren, skal regeringen ifølge grundlovens § 15 gå af, medmindre der bliver udskrevet valg. § 15 giver altså statsministeren mulighed for at udskrive folketingsvalg i stedet for at gå af. Dermed får vælgerne mulighed for at sammensætte et nyt Folketing. Det vil så vise sig, om det flertal, der stemte for mistilliden, fortsat har flertal i det ny Folketing. Hvis det er tilfældet, skal regeringen gå af, og der skal dannes en ny.

Rigsretten

Regeringen eller Folketinget kan rejse en sag ved Rigsretten mod en minister. Rigsretten består af indtil 15 højesteretsdommere og et tilsvarende antal medlemmer, som bliver valgt af Folketinget. De medlemmer af Rigsretten, som Folketinget vælger, må ikke samtidig være medlem af Tinget.

En minister kan blive straffet for sin måde at handle på som minister, f.eks. hvis han eller hun har tilsidesat sine pligter. En minister kan også blive straffet, hvis han eller hun har givet Folketinget forkerte oplysninger eller under Folketingets behandling af en sag har tilbageholdt oplysninger, som var vigtige for den konkrete sag.

Den seneste dom i en rigsretssag faldt den 22. juni 1995, hvor fhv. justitsminister Erik Ninn-Hansen blev idømt 4 måneders betinget fængsel for ikke at give opholdstilladelse til familiemedlemmer til herboende flygtninge fra Sri Lanka, selv om de reelt havde krav på det.

KOMMISSIONSDOMSTOLE, UNDERSØGELSESRETTER OG UNDERSØGELSESKOMMISSIONER 1990-2004

Sagen om Skatteministeriets edb-udgifter

I 1990 begyndte en kommissionsdomstol at undersøge forskellige forhold omkring edb-udgifter inden for Skatteministeriets område. Kommissionsdomstolen kom med sin beretning i 1992. Umiddelbart efter at den var blevet offentliggjort, forlod skatteministeren (Anders Fogh Rasmussen) regeringen. Fire embedsmænd blev tildelt en advarsel efter tjenestemandsløven, og der blev indledt tjenestemandssag mod en embedsmand.

Storebælts-sagen

I 1990 blev en kommissionsdomstol bedt om at se nærmere på „køb dansk-klausulen” i udbudsmaterialet i forbindelse med Storebæltsbroen. Kommissionsdomstolen afsluttede sin beretning i 1992, og den gav ikke anledning til retssager eller tjenestemandssager.

Tamil-sagen

I 1990 begyndte en undersøgelsesret at undersøge beslutningsprocessen og administrationen i forbindelse med behandlingen af sager om familiesammenføring for flygtninge fra Sri Lanka. Undersøgelsesretten offentliggjorde sin beretning i januar 1993. Umiddelbart efter trådte statsministeren (Poul Schlüter) og den samlede regering tilbage.

På baggrund af undersøgelsen rejste Folketinget i juni 1993 rigsretssag mod den tidligere justitsminister (Erik Ninn-Hansen), fordi man mente, at han havde handlet i strid med udlændingeløven. Den 22. juni 1995 blev der afsagt dom i rigsretssagen.

Et flertal i Folketinget rejste desuden kritik af den tidligere statsminister (Poul Schlüter) og den tidligere justitsminister (H.P. Clausen). Kritikken gik på, at de to ikke havde levet op til kravene i ministeransvarlighedsloven om afgivelse af oplysninger til Folketinget. Der blev også indledt tjenestemandssager mod fire embedsmænd, ligesom en tidligere departementschef i Statsministeriet blev tildelt en såkaldt disciplinær foranstaltning.

I det 20. århundrede er det kun sket i tre tilfælde, at Folketinget har vedtaget en mistillids-erklæring til en regering.

Sagen om behandlingen af flygtninge i Københavns Fængsler

I 1990 blev der nedsat en undersøgelsesret, der skulle undersøge behandlingen af flygtninge i Københavns Fængsler. Undersøgelsesrettens endelige beretning kom i 1993. Den gav ikke anledning til disciplinære foranstaltninger, men der blev fremsat en række såkaldte tjenstlige tilkendegivelser.

Volfing-sagen

I 1991 begyndte en undersøgelsesret sin undersøgelse af FN's flygtningehøjkommissærs brug af danske bistandsmidler. Undersøgelsesretten kom med sin beretning i 1992, og den gav ikke anledning til retssager eller tjenestemandssager.

Himmerlandsbank-sagen

I 1993 blev der nedsat en undersøgelsesret, der skulle klarlægge, om Sparekassen Nordjylland havde fået løfte om et skattefradrag på 173 mio. kr. i forbindelse med, at de havde overtaget Himmerlandsbanken.

Undersøgelsesretten offentliggjorde sin beretning i oktober 1994. Retten konkluderede, at Sparekassen Nordjylland havde et skatteretligt krav på at kunne fratække 173 mio. kr. på de engagementer, som sparekassen havde overtaget fra Himmerlandsbanken. På baggrund af undersøgelsen nedsatte Folketinget i oktober 1994 et særligt undersøgelsesudvalg. Udvalget fik til opgave at undersøge, om ministre havde afgivet mangelfulde eller forkerte oplysninger til Folketinget. Udvalget afgav beretning den 29. juni 1995. I beretningen kritiseredes f. h. v. skatteminister Ole Stavad for at have afgivet et "ikke-svar" i Folketingets spørgetid. Det vil sige et svar, hvor man ikke lyver, men heller ikke fortæller den fulde sandhed, selv om der er mulighed for det. Regeringen kritiseredes endvidere for at have rådet sparekassen til at anlægge retssag for at opnå et skattefradrag på 173 mio. kr.

Den færøske banksag

Folketinget vedtog den 2. juni 1995 loven om undersøgelse af den færøske banksag. En undersøgelseskommission fik til opgave at undersøge de initiativer, der fra 1992 og frem til sammenlægningen af bankerne i 1994 blev taget for at redde Sjóvinnubanken og Føroyabanken fra økonomisk sammenbrud. Kommissionen afgav beretning i januar 1998. Hverken beretningen eller en efterfølgende juridisk vurdering gav anledning til disciplinærsager mod embedsmænd.

Nørrebro-sagen

Den 14. maj 1996 vedtog Folketinget loven om undersøgelse af Nørrebro-sagen. En undersøgelseskommission fik til opgave at undersøge og klarlægge det samlede begivenhedsforløb i forbindelse med urolighederne på Nørrebro den 18. og 19. maj 1993. Kommissionen afgav beretning i juni 2000 og fandt ikke, at der var grundlag for ansvar eller kritik i forhold til de enkeltpersoner, undersøgelsen berørte.

Farumsagen

Farumkommissionen blev nedsat i august 2003 og har til opgave at undersøge det samlede begivenhedsforløb, som knytter sig til mediernes omtale og den offentlige debat om en lang række kritisable forhold vedrørende Farum Kommune. Undersøgelsen skal omfatte perioden fra den 1. januar 1990 til august 2003. Farumkommissionen begyndte sit arbejde den 1. september 2003.

Dan Lyngesagen

I september 2003 blev der nedsat en undersøgelseskommission, der fik til opgave at undersøge det samlede begivenhedsforløb, som knyttede til sig politiets samarbejde med Dan Lynges såvel i forbindelse med efterforskningen og bekæmpelsen af rocker-kriminalitet som i andre sammenhænge.

Kommissionen afgav sin beretning i september 2006. Det fremgår bl.a. af beretningen, at kommissionen på en række punkter ikke finder belæg for de påstande, der har været fremme om Dan Lynges samarbejde med politiet. Samtidig udtaler kommissionen kritik af flere forhold vedrørende politiets styring og håndtering af samarbejdet med Dan Lynges. For så vidt angår, hvorvidt Justitsministeriet har afgivet urigtige oplysninger om kontakten mellem Dan Lynges og politiet i besvarelsen af et spørgsmål fra Folketinget, konstaterer kommissionen, at svaret isoleret set ikke indeholder objektivt urigtige oplysninger. Et flertal i kommissionen afstår fra at tage stilling til, om svaret var tilstrækkelig tydeligt præciseret, mens et medlem udtaler, at svaret ikke burde være udformet som sket, men da det ikke indeholder urigtige oplysninger, er der ingen anledning til, at et tjenstligt eller retligt ansvar søges gennemført.

Skattefradragssagen

I marts 2004 blev der nedsat en undersøgelseskommission, der bl.a. havde til opgave at undersøge det samlede begivenhedsforløb, som knyttede sig til, at skatteministeren ikke i forbindelse med lovforslag nr. L 99 fra 2. samling i folketingsåret 2001-02 - eller på et senere tidspunkt inden fremsættelsen af lovforslag nr. L 27 fra folketingsåret 2003-04 - fremsatte forslag om bestemmelser om en regulering af en mulighed for at forøge grundlaget for skattemæssige fradrag.

Kommissionen afgav sin beretning i juni 2006. Det fremgår bl.a. af beretningen, at kommissionen i forhold til tre embedsmænd i Skatteministeriet har fremsat bemærkninger, der har karakter af egentlig kritik, men at ingen af de pågældende handlinger eller undladelser kan tilregnes nogen af de implicerede embedsmænd som tjensteforsømmelser. Kommissionen fremsætter endvidere en række forslag til ændringer i Skatteministeriets administrative praksis.